

forskningspolitik.se

Forskning om Forskning

nr 2 2009

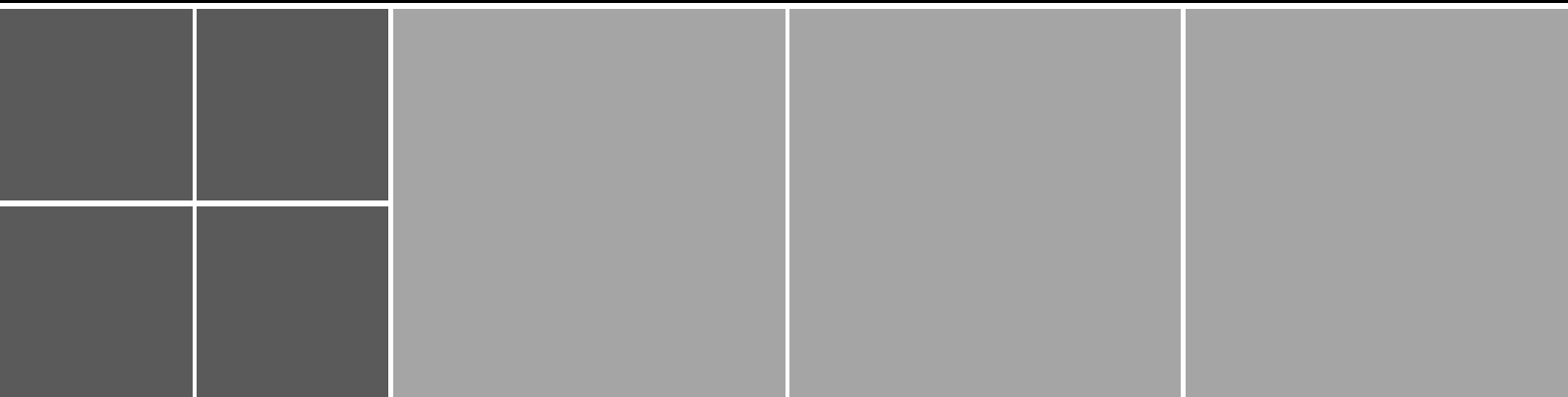
(2009-07-05)

Ulf Sandström

Linköpings universitet

Visiting scholar at Aalto University, Helsinki Finland

Historikernas ISI-publiceringar 2002-2008

30 000 artiklar – en analys

Globalt bidrog historiker till publiceringen av drygt 30 000 artiklar under perioden 2002–2008 i tidskrifter som indexerats i ISI-databasen. Närmare 230 tidskrifter är klassade till historieämnet. Detta material erbjuder flera intressanta analysmöjligheter.

Materialet behöver dock ”tvättas” eftersom det finns tidskrifter som saknar internationell räckvidd eller rättare sagt vars författarkrets är smalare och begränsad till ett fåtal länder. Dessa ”nationella” tidskrifter behöver tas bort för att analysen skall bli kvalitativt intressant. Kvar blir då ett material om cirka 12 000 artiklar. Det bör påpekas att bokrecensioner inte ingår i detta material. Dessutom ingår endast de artiklar för vilka en författaradress varit möjlig att identifiera.

Tillvägagångssättet beskrivs nedan i anslutning till respektive undersökning. Analysens syfte är först och främst att granska hur svenska historieforskare publicerar sig i internationella tidskrifter och hur de relaterar till annan forskning.

Tre missuppfattningar

Föreställningen att vetenskapliga tidskrifter inte skulle vara lämpliga som fora för det material som produceras vid svenska historiska institutioner verkar vara vanlig. Denna föreställning bygger på tre missuppfattningar:

- 1) Internationella tidskrifter domineras av USA och publicerar endast ”amerikanska forskningsproblem”.
- 2) Tidskriftspubliceringar ersätter och utesluter bok- eller antologipubliceringar, vilka ger utrymme för de långa texter som humanister behöver för att kunna förmedla sin forskning.
- 3) Den kombinerade ämnes- och språkbarriären gör att svenska problem är ointressanta för internationella tidskrifter.

Svenska historikers internationella tidskriftspubliceringar

Hur man än räknar är den svenska representationen i historieinriktade internationella tidskrifter märkbart svag. Den ligger, oavsett metod, på mindre än en halv procent. Jag skall här rapportera en undersökning baserad på de tidskrifter som publicerar artiklar (dokumenttypen ”articles”)¹ där kretsen av författare representerar minst sex länder, dvs. författarkretsen är större än fem länder och ett enskilt land inte dominerar författarkretsen räknat i antalet artiklar. Syftet med detta är, som framhållits ovan, att undvika rent nationella eller lokala tidskrifter.

Med detta tillvägagångssätt får vi också bort tidskrifter som företrädesvis gäller lokala amerikanska förhållanden och som inte baseras på en internationell författarkrets. Ett alltför vanligt påstående är att databasen Web of Science till övervägande del består av amerikanska tidskrifter med amerikanska referees som saknar intresse av att publicera artiklar från andra länder. Med den kritiska gränsen ”minst fem länder och ingen enskild dominans” undviker vi sådana inslag i den internationella tidskriftsfloran.

Dessutom får vi bort de nationella nordiska tidskrifterna, t ex den norska Historisk Tidsskrift (Oslo), den svenska Scandia och andra liknande mer eller mindre nationellt

---

¹ Observera att det finns många andra dokumenttyper. I tidskrifter klassade som ”History” är det vanligt med ”Book reviews”. Det publiceras två recensioner per originalartikel.

inriktade tidskrifter vilka har en förhållandevis begränsad författarkrets. Behåller vi dessa tidskrifter blir uppskattningen av nationella andelar av den internationella produktionen i allt väsentligt beroende av tillfälligheter som att ISI (numera Thomson Reuters) började indexera den norska tidskriften men inte motsvarande svenska tidskrift.

Räknar vi på detta sätt uppgår antalet svenska artiklar till 0,36 procent (av totalt 11 425 artiklar under perioden 2002-2008) i tidskrifter klassade som "history".

Vi förutsätter att drygt 400 svenska historiker utgör en ungefärligen lika stor nationell andel av forskarkåren som andra länder. Vi kan då sluta oss till att 0,36 procent är en påfallande låg andel. Detta visar att svenska historiker inte utnyttjar internationella tidskrifter i samma mån som andra länders historiker. Jämför vi svenska publiceringsandelar kan konstateras att svenska artiklar i SCI-indexerade tidskrifter (täcker medicin, naturvetenskap och teknik) är cirka 2 procent och att andelen i SSCI (samhällsvetenskap) ligger strax under 1,8 procent.²

USA:s andel ligger på ungefär samma nivå i såväl SCI som inom "history", dvs. 35 procent. Amerikanska kolleger är förvisso ett starkt inslag i de flesta tidskrifter men kan knappast sägas utgöra ett hinder för svenska historiker som vill publicera sin forskning. Amerikanerna tar inte mer plats än vad som är normalt i forskningssammanhang.

Slutsats: Svenska historiker underpresterar relativt andra länder i internationella tidskriftspubliceringar.³ De utnyttjar inte de resurser som det internationella tidskriftsbeståndet erbjuder av kostnadsfri publicering. Inte heller används de internationella referees som ställer sin kompetens till förfogande.

Det vore sannolikt bra för svensk historieforskning om den blev mer internationell och publicerade mer i internationella tidskrifter. Regeringen har med den nya fördelningsmodellen försökt skapa incitament för internationell publicering och menar att internationaliseringen och den internationella kritiken kommer att öka kvaliteten på svensk forskning. Så även den forskning som emanerar från svenska historiker.

Det är numera rätt så förmånligt för svenska historiker att publicera i internationella tidskrifter. Vid de stora universiteten ges en premie om ca 120 000 kr per publikation, en premie som tillfaller universitetet i form av fasta forskningsmedel.

---

² Den siffran för SSCI får dock justeras ned om vi tar hänsyn till att där finns ett antal lokala svenska tidskrifter som inte fyller måttet om internationell författarkrets t ex Sociologisk Forskning.

³ Personer verksamma vid institutioner för historia/ekonomisk historia/idéhistoria/teknikhistoria skriver självfallet också artiklar i tidskrifter klassade till andra ämnen än "History". Detta har kontrollerats (sökning på adresser med "Hist" AND "Sweden") och förefaller vara en liten andel om 32 artiklar. Mestadels är det frågan om ekonomihistorikerna i Lund vilka har en omfattande publiceringsverksamhet. Detta förändrar dock inte tendensen i den här presenterade undersökningen eftersom det nämnda förhållandet självfallet även gäller i andra länder. Vid sökningen med adress "Hist" har ett antal artiklar från arkeologi och filosofi tagits bort eftersom dessa personer inte räknas som historia i SCB:s lista över forskningsämnen.

Falsk motsättning mellan artikel och bok

Uppfattningen att det råder en motsättning mellan böcker och artiklar anförs ofta av humanioras företrädare. Tankegången har bland annat dykt upp i ett reportage i Dagens Nyheter (juni 2009). Där hänvisades till Janken Myrdal (SLU) och Johan Fornäs (Södertörn), men det bör framhållas att missuppfattningen naturligtvis inte gäller alla debattörer. Den är dock tillräckligt vanlig, vilket gör det motiverat att analysera frågan om att tidskriftsartiklar och böcker är två publiceringsformer *som utesluter varandra*.

På en bokmarknad som bygger på försäljning och inte på att författarna och/eller deras universitetsinstitutioner betalar för att bli utgivna är tidskriftspubliceringar en garanti för att det är intressant och akademiskt betydelsefull forskning som man har för avsikt att ge ut. Eftersom försäljning bygger på att det finns en efterfrågan är det viktigt att teser och material har prövats av kolleger innan det går i tryck. Att flera resonemang i en bok har tagits upp i vetenskapliga artiklar är således något som underlättar och förbättrar bokutgivningen.

Många författare arbetar fram sina böcker genom att publicera kapitel och idéer som artiklar i tidskrifter. Låt mig hänvisa till exemplet Bruno Latour vilken uppger en rad sådana tidigare publiceringar i förordet till sin bok *Pandora's Hope: Essays on the Reality of Science Studies* (1999), så gör även Burton R Clark i sin *The Higher Education System* (1983), liksom Ian Shapiro i *The flight from Reality in the Human Sciences* (2005). Även John Rawls arbetar delvis på detta sätt, vilket framgår av *Political Liberalism* (2005).

Därmed inte sagt att böcker i en framtid skall utges först efter att merparten har publicerats och granskats i vetenskapliga tidskrifter. Rimligt är att forskning som först publiceras som bok blir till ett antal ”förädlade” artiklar. Till dessa frågor kan vi förhålla oss pragmatiskt. Publiceringsformen bör ses som en del av arbetsmetoden. Granskning sker också i anslutning till utgivning av böcker på internationellt förlag, men det är få förunnat att bli utgiven av utländska.

Här är det alltså frågan om öka antalet tidskriftspubliceringar från ett försvinnande lågt antal. För att underlätta denna process kan svenska historiker (och andra humanister) ha nytta av ett incitament som gynnar dem som använder internationella tidskrifter, som utsätter sig för kollegernas granskning, och som utnyttjar den resurs som referees utgör och därmed tvingas anpassa sig till de internationella forskningsfronterna.

Långa texter

Finns det utrymme för långa texter i historietidskrifter? De närmare 12 000 artiklar som förekommer i den ovan beskrivna analysen kan också användas för att besvara den ställda frågan.

Spridningen i antalet sidor per artikel är stort i det här materialet. I medeltal uppgår en artikel till 23 sidor. En fjärdedel av artiklarna är längre än 30 sidor. Mer än fem procent av artiklarna är längre 40 sidor.⁴

---

⁴ Noteras kan att svenska artiklar är något kortare än genomsnittet (21,4) och att norska artiklar är väsentligt kortare (17,2) samt att mexikanska artiklar är de med genomsnittligt högsta sidantalet. Sidantal beror också på font och radavstånd, vilket gör det svårt att jämföra mellan tidskrifter, ev. också mellan länder.

Vad man skall mena med ”långa texter” är naturligtvis en definitionsfråga, men förhoppningsvis visar denna undersökning att det inte kan vara värnandet av den ”långa texten” som ligger bakom svenska historikers underlåtelse att publicera artiklar i den här kategorin tidskrifter. Det finns möjligheter att publicera åtminstone medellånga texter (upp till 100 sidor) i internationella tidskrifter. Om det skulle vara motiverat.

Svenska och internationella forskningsproblem

När svenska forskare i sina avhandlingar eller andra texter hänvisar till internationella teoretiker som Bourdieu, Foucault, Habermas eller andra internationella storheter, är det i samma ögonblick självklart att det finns en internationell dimension av forskningen. Varför skulle inte tyska forskare vara intresserade av svenska perspektiv på framväxten av nazismen som ideologi eller av bevaranderörelsen under 1910-talet? Det är svårt att tänka sig att det skulle finnas frågeställningar som är renodlat nationella och som inte har betydelse för samtliga forskare inom det aktuella forskningsområdet.

Intrycket är således att svenska historiker sätter sitt ljus under skäppan. Varför dömer de redan på förhand ut möjligheterna att få internationell uppmärksamhet för sin forskning? Hittills har de inte använt internationella tidskrifter som forum för sin publiceringsverksamhet men inget hindrar att detta ändras. Mycket tyder på att publiceringstraditionerna även i historia förändras. Redan efter 2005 synes det ske en starkare fokusering på de internationella tidskrifterna (se figur 2 nedan). Rimligen hjälper de införda incitamenten till i den processen. Kostnader skall naturligtvis inte underskattas men det skall inte heller vinsterna, främst i form av ökad kollegial granskning och på sikt förbättrad kvalitet på forskningen. Är inte det ett mycket bra sätt att möta krisen för humaniora?

Historikernas internationella forskningslinjer

Det finns, som framgått ovan, ett antal artiklar från svenska författare (rättare svenska adresser). I det här avsnittet skall vi titta närmare på dessa för att avgöra huruvida dessa publiceringar är solitära i den internationella artikelfloran som inte relaterar till något annat. Alternativt är det frågan om inlägg i en pågående akademisk debatt inom ett ämne som är stätt i förändring och utveckling.

Hur kan man avgöra vad som är det ena och det andra? En analysmodell som utvecklats inom mitt forskningsnätverk baseras på hur artiklar relaterar till varandra genom sina referenser (bibliografisk koppling). Detta material läggs till grund för en klustring av artiklarnas koordinater.⁵ Klustringen baseras på artiklarnas referenser vilket gör att de artiklar i historiska tidskrifter som inte har ”cited refs (CR)” inte kan användas i analysen. Därmed faller ett par tusen artiklar bort, kvar finns då cirka 9 000 artiklar.

Använder en grupp författare i större eller mindre utsträckning gemensamma referenser utgör de ett mer eller mindre löst sammansatt ”research community”. Efter en del itereringar stannade jag vid 350 kluster av artiklar som hör ihop på så sätt att de behandlar någorlunda gemensamma forskningsfrågeställningar. I figur 1 visas en visualisering av dessa kluster och där framgår också var svenska, norska, danska och

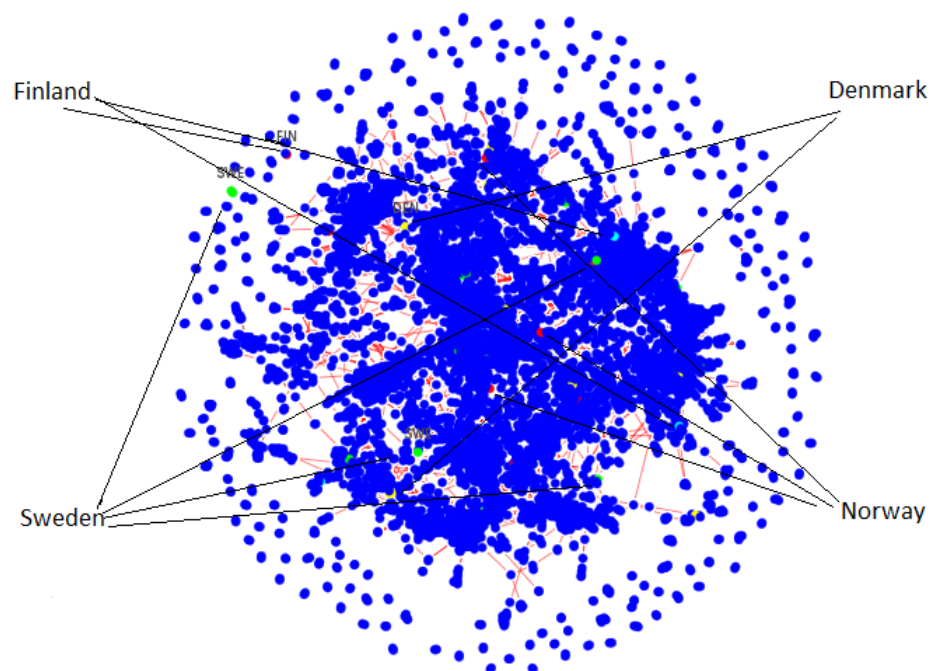
---

⁵ Metoden beskrivs i Sandström och Sandström (2008).

finska forskare är verksamma. [De nordiska forskarnas kluster är färglagda vilket gör att man behöver en färgskrift eller färgskärm för att mer precist kunna avläsa resultatet, men är inte avgörande för att tillgodogöra sig innehållet i denna rapport.]

Till varje sådant kluster går det att sätta en beteckning med hjälp av en procedur som vi kallar *noun phrases*. Genom att utnyttja artikelns titel och abstract (kombinerat) går det att extrahera ett antal kombinationer av enstaka substantiv och adjektiv till sådana textfraser. Det går därmed också att avgöra frekvensen av termer och hur centrala de är i sammanhanget (c-values).⁶

Undersökningens idé är alltså att kontrollera huruvida svenska artiklar ingår i kluster av enstaka och orelaterade artiklar eller om de relaterar till andra större kluster och *research communities*. Resultatet pekar otvetydigt mot att svenska artiklar ingår i stora kluster. Jämför vi länderna med avseende på storleken på de kluster i vilka deras artiklar ingår är det tydligt att några länder är mer disparata än andra. Genomsnittet ligger på 67 artiklar per kluster och land. Ryssland, Finland och Frankrike tillhör de länder som ingår i kluster med färre artiklar. USA, Mexico och Sverige tillhör den andra änden av detta kontinuum, Sverige ingår i kluster med i genomsnitt 80 artiklar. Därmed inte sagt att inte också svenska artiklar finns i marginalen, i ytterkantsområdet bland solitärerna, men detta kan bero på att de relaterar till andra icke-historiska forskningsfält.

Figur 1. Kluster av artiklar i internationella tidskrifter inom ämnet historia. Grön färg visar svenska artiklar, ljusblå är norska artiklar, gul är danska artiklar och rött är finska artiklar.

Ett mer explicit test på graden av internationalisering av forskningen skulle således vara att ta hänsyn till antalet länder som är verksamma i respektive kluster. Länder med låga medeltal har större delar av sin verksamhet i små, ofta nationella kluster

---

⁶ Frantzi et al (2000).

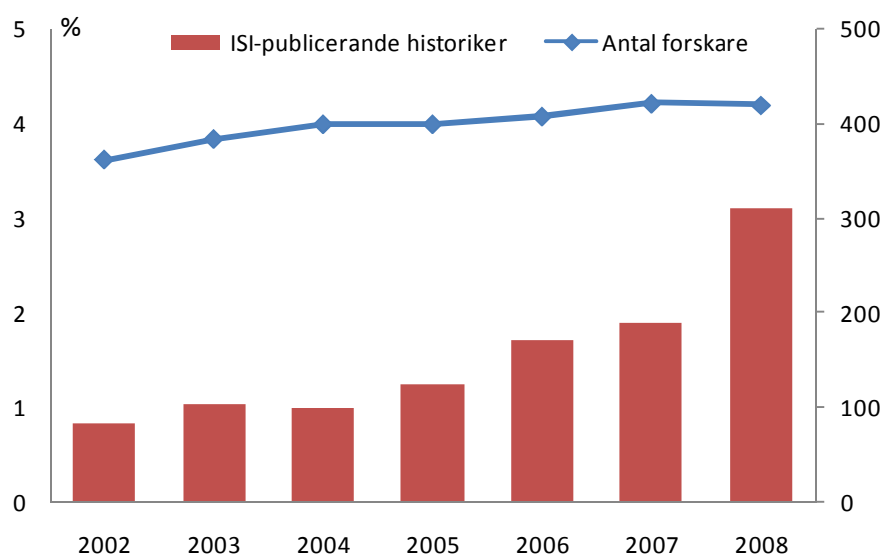
medan länder med högre medeltal är verksamma i kluster där många andra länder medverkar i klustren.

Finland, Frankrike och Irland tillhör de länder som arbetar inom kluster med jämförelsevis färre andra länder. Österrike, Mexico, Japan, Norge och Danmark uppvisar det motsatta mönster – dessa länder arbetar företrädesvis i kluster där många andra länder medverkar. Sverige ligger på den övre halvan (rang 11).⁷

Vi kan naturligtvis inte veta huruvida detta skulle vara fallet även om andra forskare försökte att på samma sätt publicera sin forskning. Personligen är jag övertygad om att så skulle vara fallet, men det är av förklarliga skäl ogörligt att säga något mer bestämt i denna fråga som är kontrafaktisk till sin karaktär.

Diskussion

Såvida Högskoleverket har räknat rätt finns det 419 historiker anställda vid landets universitet och högskolor år 2008.⁸ Antalet historiker ökar under perioden. Andelen historiker som publicerar i internationella historiska tidskrifter växer märkbart under perioden 2002-2008 (se fig 2). Ökningen, som sker från en låg nivå, ligger på drygt 200 procent.

Figur 2. Märk de dubbla skalorna, dels procent (vänster), dels antal (höger). Diagrammets linje visar antalet forskare inom historieämnet (inkl historiska kulturer) och staplarna visar andelen av dessa forskare som publicerar artiklar i internationella tidskrifter. OBS! Definitionen av "internationell tidskrift" är inte lika strängt genomförd för icke-historiska tidskrifter. Källa: NU-databasen och Web of Science.

Andelen av samtliga historiker som söker sig till de internationella tidskrifterna och som utsätter sig för den kvalitetskontroll – peer review – som de internationella tidskrifterna erbjuder är dock fortfarande påfallande låg (ca 3 procent). Ytterst få svenska historiker deltar aktivt i den internationella debatten kring ämnets områden.

⁷ Länder med färre än tio artiklar ingår inte i denna undersökning.

⁸ NU-databasen Högskoleverket (2002–2008).

Få demonstrerar vad svenska perspektiv har att bidra med och få vinner internationell uppmärksamhet.

Regeringen säger, enligt min mening, inte att den svenska historiska forskningen är svag eller dålig. Man konstaterar att det av olika skäl uppstått publiceringskulturer som inte utnyttjar de internationella resurser och kvalitetsprocesser som står till förfogande. Genom att ge incitament till de universitet som befordrar mer kvalitetssäkrade processer hoppas regeringen kunna bidra till att bevara och förbättra kvaliteten i forskningen. Många naturvetenskapliga ämnen befann sig i en liknande situation på 1960- och 1970-talet. Då bestämde sig Naturvetenskapliga forskningsrådet för att införa en policy som innebar att man inte gav stöd till nationella tidskrifter och man understödde en kraftfull internationalisering av ämnena.

Ett gemensamt forskningspolitiskt intresse är att konstruera ett system för forskningsfinansiering som främjar kvalitet i forskning. Universitetens möjligheter att agera i enlighet med denna policy har minskat till följd av externfinansieringens snabba tillväxt. Nu försöker politikerna att vända på skutan och ge universiteten större del av resurserna direkt och utan att gå via forskningsmyndigheter. Många ser nog detta som en berömvärd målsättning även om den medför en ökad fokusering på publiceringar som indikator (proxy) för övergripande forskningskvalitet.

Samhällets krav på forskningens nytta och universitetets krav på att självt få avgöra vad som är nyttigt kan många gånger uppfattas som en olöslig motsättning. Denna motsättning skulle minska om forskarna i högre grad förklarade forskningens villkor och torgförde en klar hållning till kravet på samhällsnytta. I den debatten står forskningens kvalitetsprocesser i centrum. Dessa processer är internationella till sin karaktär och förklarar varför forskare strävar mot internationell uppmärksamhet. I den strävan ingår ständiga kvalitetsgranskningar. Dålig forskning som inte passerar de internationella kontrollerna kan aldrig vara nyttig forskning. Se där generalargumentet för ökad frihet för universiteten och för ökad internationell exponering.

Referenser

- Frantzj et al (2000) "Recognition of Multi-Word-Terms", International Journal of Digital Libraries 3 (2):115-130*
- Sandström U, Sandström E (2008). Resurser för citeringar. Högskoleverket Rapport 2008:18R. Stockholm. <www.hsv.se>*
- NU-databasen: Forsk./underv. personal med forskarexamen (Indiv.) / forskningsämne. <www.hsv.se>

TACK!

Tack till kolleger och vänner som haft vänligheten att granska denna text. Kvarstående ofullständigheter får helt skrivas på författarens konto. Debattera texten på min blog.